

Op weg naar zelfstandigheid

16-27

Samenwerken aan de toekomst van jongeren: 16-27 jaar

Handreiking voor professionals

Colofon

Tekst Linda van Middelkoop, Martijn van Wietmarschen, Pink Hilverdink, José Vianen

Met medewerking van Christine Kuiper, Petra van Leeuwen, Gery Lammersen, Bas Wijnen, Joanne van den Eijnden

Samenstelling Christiane Kasdorp, Joanka Prakken

Eindredactie Rinske Bijl

Vormgeving Punt Grafisch Ontwerp

Illustraties Digitale Klerken

Fotografie Martine Hoving

Wij zijn professionals erkentelijk voor het delen van hun praktijkervaring.

De handreiking en de toolkit zijn producten van Aanpak 16-27. Daarin werken Rijk, gemeenten, het Nederlands Jeugdinstituut, Movisie, Divosa en de VNG samen om jongeren in een kwetsbare positie op weg te helpen naar zelfstandigheid. Zodat niet iedere gemeente of professional het wiel opnieuw hoeft uit te vinden.

Utrecht, oktober 2017

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het ministerie van VWS.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. 18 jaar en dan?	5
2. Jongeren op weg naar zelfstandigheid	6
3. Het stappenplan	9
4. Checklist werken met een toekomstplan	21
5. Voorbeelden van toekomstplannen	23

Inleiding

Hoe ontwikkel je een integrale en toekomstgerichte aanpak voor de participatie van jongeren (16-27 jaar) in kwetsbare posities? Dit document ondersteunt professionals bij alle stappen in dit proces, zoals projectleiders van jeugdinstituten, RMC-coördinatoren, jobcoaches en schoolleiders.

Het document dient als een handreiking om de doorlopende ondersteuning van jongeren in kwetsbare posities te verbeteren. Het is geen beschrijving van het enige en juiste pad, maar biedt een praktisch houvast om in de praktijk te gebruiken. Maak vooral gebruik van de kennis en veranderfasen die passen bij jouw eigen praktijk.

Handreiking gemeenten

Als professional werk je in dit proces samen met gemeenten. Ieder heeft een eigen taak in het realiseren van ononderbroken ondersteuning voor jongeren. Voor medewerkers van gemeenten is er daarom een aparte handreiking gemaakt met een stappenplan dat aansluit bij het stappenplan in deze handreiking. Beide zijn tenslotte niet los van elkaar te zien.

Ook is er de Toolkit 16-27. Dit is een beknopte versie van de handreiking, maar biedt extra informatie zoals uitgewerkte persona's, tipsheets en het wettenschema voor kinderen en jongeren.

Updates en contact

Een integrale en toekomstgerichte aanpak voor jongeren is bij alle betrokken partijen nog volop in ontwikkeling. Wat we hierover weten is vooral gebaseerd op praktijkervaringen. Er is nog nauwelijks wetenschappelijk onderbouwde kennis op dit thema beschikbaar. Nieuwe inzichten en voorbeelden verwerken wij in volgende edities van de handreiking en de toolkit. Ga daarvoor naar www.16-27.nl. Via de nieuwsbrief 16-27 houden we je graag op de hoogte. Eigen praktijkvoorbeelden, vragen of suggesties: mail naar projectleider Bas Wijnen b.wijnen@nji.nl of info@16-27.nl.

Leeswijzer

- Na de inleiding op de problematiek in hoofdstuk 1, lees je in hoofdstuk 2 meer over jongeren in kwetsbare posities. Wat weten we over de levensfase van 16 tot 27 jaar? Wat zijn de oorzaken van mogelijke kwetsbaarheid in deze levensfase?
- Aan de hand van het stappenplan in hoofdstuk 3 kun je in je eigen regio tot een integrale, doorlopende en toekomstgerichte aanpak komen.
- De checklist in hoofdstuk 4 ondersteunt je bij het werken met toekomstplannen in de praktijk.
- In hoofdstuk 5 vind je ter inspiratie voorbeelden en formats van bestaande toekomstplannen.

1 18 jaar en dan?

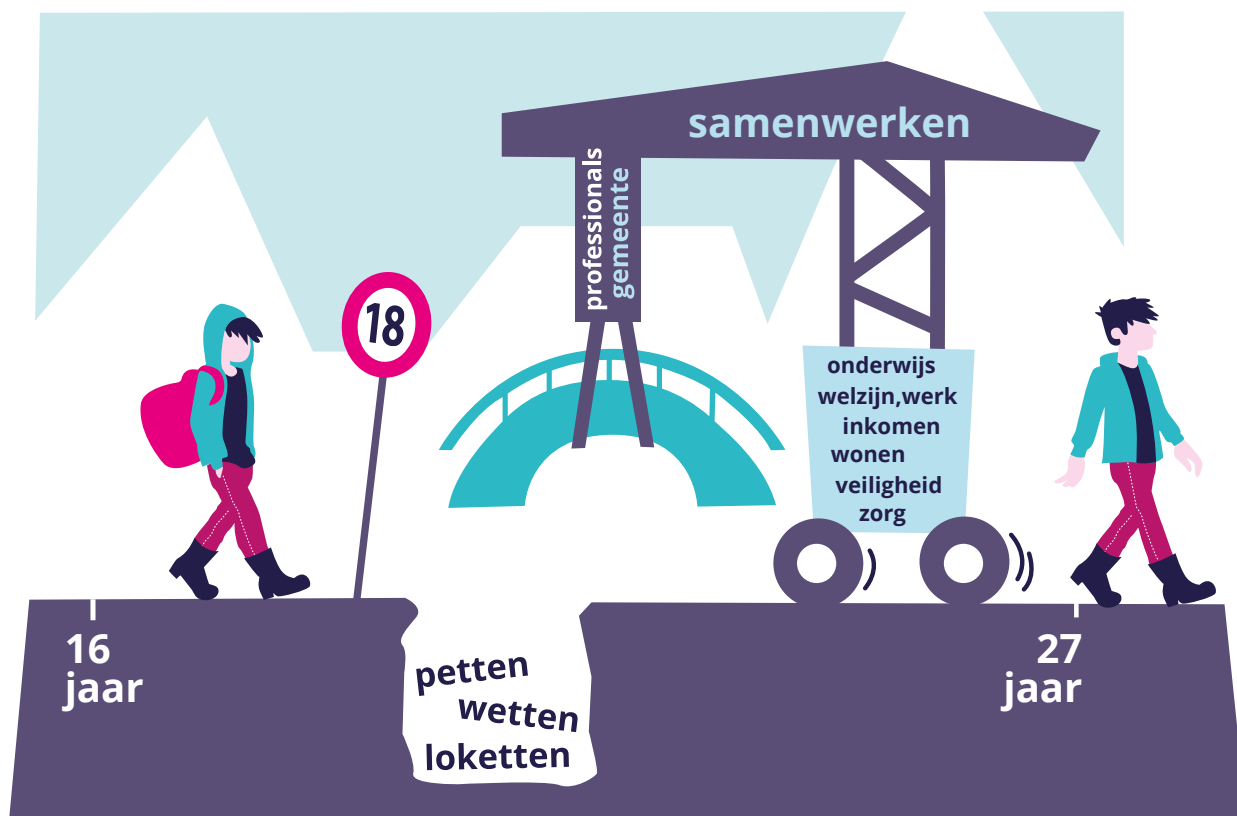
Voor jongeren verandert er bij het ouder worden veel: ze gaan zelfstandig wonen, hun eigen geld verdienen en steeds meer beslissingen zelf nemen. De meeste jongeren leren dit vanzelf, met vallen en opstaan en met ondersteuning van ouders en vrienden. Maar niet voor alle jongeren is dat vanzelfsprekend. Er is een groep van circa 15 procent die zich in een kwetsbare positie bevindt en waarbij het goed is ze te volgen in hun route naar volwassenheid. Het uiteindelijke doel is dat ook deze jongeren zo zelfstandig mogelijk participeren in de samenleving. Als professional kun je hen waar nodig ondersteunen bij de overgang naar volwassenheid.

Wettelijke kaders

Sinds 1 januari 2015 is de zorg en ondersteuning voor jongeren onder de 18 jaar voor een belangrijk deel belegd in de Jeugdwet. Vanaf 18 jaar vallen zij onder de Wmo 2015. Ook andere wettelijke kaders, zoals de Zorgverzekeringswet, de Participatiewet, onderwijswetten en de Wet langdurige zorg zijn van belang bij de overgang na het achttiende levensjaar.

18-/18+ -> 16-27

In deze handreiking spreken we over 16-27 in plaats van 18-/18+, waaronder de problematiek ook bekend staat. Dit doen we vanuit het inzicht dat dit de leeftijdsfase is waarin jongeren in kwetsbare posities doorlopende ondersteuning nodig hebben. Ondersteuning die niet begint of eindigt bij het 18e levensjaar.

2 Jongeren op weg naar zelfstandigheid

Jongeren die zich in een kwetsbare positie bevinden, hebben problemen op verschillende leefgebieden en krijgen vanaf hun achttiende te maken met wetgeving en beroepspraktijken die niet goed aansluiten bij hun behoeften. Wie zijn deze jongeren, waar lopen ze tegenaan en aan welke begeleiding hebben zij behoefte?

De kwetsbare adolescentiefase

Tussen de 16 en 27 jaar doorlopen jongeren een fase die ook wel adolescentie wordt genoemd. In deze periode verwachten we steeds meer zelfstandigheid en zelfredzaamheid van hen. In deze levensfase zijn hun lichaam en hersenen nog volop in ontwikkeling en verandert de hormoonhuishouding. De ontwikkeling van de hersenen loopt door tot rond hun 25ste. Pas in de late adolescentie ontwikkelt zich de prefrontale cortex. Dit onderdeel van de hersenen is onder andere verantwoordelijk voor de ‘sociale cognitie’: het begrijpen van jezelf en anderen, zelfevaluatie en een inschatting kunnen maken van andermans emoties. Bij de meeste mensen ontwikkelt dit deel van de hersenen zich tot ver in de volwassenheid en leren ze omgaan met vragen en emoties.

De meeste jongeren doorlopen de adolescentie goed. Volwassen worden gaat gepaard met experimenteren, risico's nemen, het avontuur opzoeken, fouten maken, vallen en opstaan. Vaak kiezen jongeren voor profijt op de korte termijn. Wat de consequenties op de wat langere termijn zijn, boeit ze niet zo. Met wat hulp van ouders en vrienden slagen de meeste jongeren erin om zelfstandig en onafhankelijk te functioneren. Ze vinden het leuk om nieuwe dingen te leren en hebben geen moeite met de veranderingen waarmee ze te maken krijgen.

Maar de adolescentiefase kent ook een aantal risico's. Op de manifestatie van psychische problemen bijvoorbeeld: driekwart van alle psychiatrische stoornissen openbaart zich voor het 25ste levensjaar. Een deel van de jongeren gebruikt alcohol of drugs, of vertoont normafwijkend gedrag. Dat vergroot de kans op psychische en sociaal-maatschappelijke problemen. Door deze risico's kunnen voor jongeren in kwetsbare posities op een of meer leefgebieden problemen ontstaan of verergeren. De kans daarop is groter op overgangsmomenten, zoals de overgang van minder- naar meerderjarigheid. Van de ene op de andere dag is een jongere voor de wet meerderjarig (*sudden adulthood*) en krijgt met andere rechten en plichten te maken. Geen enkele jongere is echter op zijn of haar 18e verjaardag geestelijk en lichamelijk volgroeid en in staat volledig onafhankelijk in de maatschappij te functioneren.

Het ontstaan van kwetsbaarheid komt door een disbalans tussen beschermende factoren en risicofactoren. Tegenover risicofactoren als schooluitval, een stoornis of drugsgebruik kunnen positieve factoren staan als steun van betekenisvolle volwassenen, een constructieve vrijetijdsbesteding, het gevoel hebben erbij te horen, schoolmotivatie, waardoor een positieve identiteit ontstaat. Als die balans wankelt, bestaat de kans dat op één en vaak meer leefgebieden (financiën, school, thuis, werk, vrije tijd) problemen ontstaan. Jongeren missen dan de veerkracht om de vragen en uitdagingen bij het volwassen worden zelfstandig uit te voeren.

Kwetsbare adolescentie, om wie gaat het?

Naar schatting bevindt 15 procent van de jongeren zich in een kwetsbare positie. Bij hen verloopt de weg naar volwassenheid minder soepel door risico's die zij onderweg tegenkomen op een of meer leefgebieden. Dat zijn ruim 350.000 jongeren bij wie leren, werken, zelfstandig wonen, sociale relaties of zelfredzaamheid niet vanzelf gaan. Zoals bijvoorbeeld jongeren met een lichte verstandelijke beperking, dak- en thuisloze jongeren, voortijdig schoolverlaters, overbelaste jongeren (met meervoudige persoonlijke en ontwikkelingsproblemen), spookjongeren (die niet ingeschreven staan in de Basisregistratie Personen van hun gemeente), vluchtelingen en asielzoekers. Vaak is er overlap tussen deze groepen. In de Toolkit 16-27 vind je meer informatie over de verschillende groepen jongeren:

Als een jongere in een kwetsbare positie 18 wordt, valt hij of zij niet meer onder de Jeugdwet en verlaat de beschermde omgeving van school en jeugdhulp. Nu krijgt de jongere te maken met de vraaggerichte Wmo en de meer eisen stellende Participatiewet. En met regelingen en instanties die gericht zijn op volwassenen en een zekere mate van zelfredzaamheid veronderstellen. Een zorgverzekering, woonruimte, werk en andere zaken moeten ineens zelf geregeld worden. Dat gaat lang niet bij iedere jongere goed. Sommige van deze jongeren moeten daarnaast ook keuzes maken over de ondersteuning die ze krijgen. Bijvoorbeeld om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten of te werken aan hun zelfredzaamheid. Niet alle jongeren lopen daar warm voor. Ze zijn 'zorgmoe', hebben geen zin meer om naar school te gaan of lopen vast in allerlei ingewikkelde procedures en plichten. Blij met hun nieuw verworven vrijheid, overschatten zij zichzelf en zien het nut van begeleiding niet in.

Op welke leeftijdsfase ligt de focus?

Om jongeren adequaat te kunnen ondersteunen bij de overgang naar volwassenheid is het zaak op tijd te beginnen. Door in het 16e levensjaar te starten is er voldoende tijd om alle acties voor een doorlopende ondersteuning in kaart te brengen en uit te voeren. Als eindpunt kan de leeftijd van 27 jaar gehanteerd worden. Dit sluit aan bij het regime van de Participatiewet: tot je 27e is het uitgangspunt leren of werken. Focussen op de leeftijdsfase van 16 tot 27 jaar lijkt daarom het meest logisch.

De rol van professionals

Een integrale en toekomstgerichte aanpak is van groot belang bij het ondersteunen van jongeren in kwetsbare posities. Als professional is het zaak op tijd te beginnen met het versterken van de beschermende factoren van jongeren. Met name het sociale netwerk, de sociale binding, sociale vaardigheden en een positieve leefomgeving hebben een positieve invloed op de veerkracht van jongeren. Houd er rekening mee dat jongeren, gezien hun levensfase, het soms lastig vinden om vooruit te denken en waardering nodig hebben van hun omgeving. Als professionals erin slagen om gezamenlijk de balans tussen beschermende en risicofactoren te verbeteren, zal de jongere uiteindelijk beter omgaan met de uitdagingen die volwassen worden met zich meebrengt.

De uitdaging: integraal en toekomstgericht

Zowel gemeenten als professionals zijn zich in toenemende mate bewust van het belang om hierin gezamenlijk op te trekken. Samen kunnen ze deze jongeren zo ondersteunen om naar vermogen te participeren in de maatschappij. Als gemeenten en professionals elkaar weten te vinden en in gesprek gaan, kunnen zij op basis van de wettelijke kaders een integrale en toekomstgerichte aanpak opzetten.

3 Het stappenplan

Inleiding

In het voorjaar van 2016 heeft een groep gemeenten samen met de VNG en het Nederlands Jeugdinstituut een handreiking uitgebracht: 'Van 18-min naar 18-plus, Handreiking voor gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid'. Inmiddels hebben gemeenten en professionals steeds meer ervaring opgedaan met het begeleiden van jongeren richting volwassenheid. We zien in de praktijk dat er twee grote uitdagingen zijn:

- **Integraal werken en denken**, waarin je rekening houdt met alle leefdomeinen: wonen, school, werk, inkomen, vrienden, relaties, vrije tijd en zorg.
- **Toekomstgericht werken** vanuit de leefwereld van de jongere, waarbij niet de leeftijdsgrens van 18 jaar leidend is, maar de wensen en behoeften die de jongere heeft voor zijn of haar toekomst.

Hoewel de urgentie over het algemeen wel wordt gevoeld, blijkt integraal en toekomstgericht werken in de praktijk niet altijd makkelijk. Professionals vanuit onderwijs, werk en zorg voelen zich allen zeer betrokken bij de jongeren om wie het gaat, maar weten elkaar nog niet altijd te vinden. De verschillende financieringsstromen werken soms belemmerend en men vindt nog niet altijd de ruimte om maatwerk te leveren en echt te doen wat nodig is. Daarom vraagt het integraal en toekomstgericht werken voor jongeren in kwetsbare posities om een extra impuls. Die impuls kun je geven door te gaan werken met een toekomstplan. In een toekomstplan bespreek je met jongeren hun dromen en welke ondersteuning daarvoor nodig is op de diverse leefdomeinen: wonen, school, werk, inkomen, vrienden, relaties, vrije tijd en zorg. Het werken met een toekomstplan start op tijd en sluit aan bij de motivatie en leefwereld van de jongeren. Het ondersteunt op verschillende niveaus een integrale en toekomstgerichte werkwijze:

- Voor jongeren: in een toekomstplan staan de jongere en zijn toekomstwensen centraal. Het is zijn of haar plan, waarbij de professional vroegtijdig begeleidt richting zelfstandigheid en volwassenheid. Als er meer professionals betrokken zijn, werken zij allen samen rondom het toekomstplan, zodat de begeleiding voor de jongere logisch en doorlopend is.
- Voor professionals en beleidsmakers: het werken met een toekomstplan vraagt van professionals en beleidsmakers dat zij elkaar opzoeken en met elkaar samenwerken. Het toekomstplan van de jongere vormt het uitgangspunt. Van daaruit werken alle betrokken partijen samen om de jongere doorlopend te ondersteunen richting zelfstandigheid.

Integraal werken met jongeren. Wat is het?

Bij integraal werken met en voor jongeren zijn samenhang en afstemming kernwoorden. Het gaat om domein-overstijgend (multidisciplinair of interprofessioneel) samenwerken aan efficiënte en effectieve ondersteuning van de jongere. Het begeleiden van de jongere is gericht op het vergroten van zelfregie, zelfredzaamheid en participatie. Het versterken van de veerkracht en het benutten van het eigen netwerk vormen daarbij het vertrekpunt.¹

¹ Deze definitie is afgeleid van de definitie die gebruikt wordt bij het programma Integraal Werken in de Wijk: www.integraalwerkenindewijk.nl. Movisie, het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Nederlands Jeugdinstituut, Vilans en de Werkplaatsen Sociaal Domein bundelen de krachten om samen met professionals en beleidsmakers kennis en expertise over integraal werken te ontwikkelen en toegankelijk te maken.

Toekomstgericht werken: wat is het?

Bij toekomstgericht werken gaat het om het ontwikkelen van toekomstperspectieven, het onderzoeken en creëren van voorwaarden om deze te verwezenlijken en daaraan gerelateerde acties op de verschillende leefgebieden.²

Toekomstperspectieven en acties worden samen met jongeren geformuleerd en gebaseerd op dat wat zij zélf kunnen en willen bereiken. De omgeving sluit daarbij aan en werkt faciliterend en motiverend richting het toekomstperspectief.

[Lees hier meer over het werken met een toekomstplan](#)

Het implementeren van integrale en toekomstgerichte begeleiding naar volwassenheid en zelfstandigheid vraagt om een krachtig proces. In het stappenplan hieronder vind je concrete handvatten om dit proces in jouw regio in gang te zetten.

Stappenplan

De stappen en bij elke stap het resultaat

Fase 1: Verkennen

Stap 1: Verken de situatie in jouw regio

- Een globale verkenning van de vraag en uitdaging in jouw regio. Antwoord op de vraag: wat wil je oplossen en voor wie?

Stap 2: Samenwerking met jongeren en partners realiseren

- Jongeren zijn structureel betrokken, bijvoorbeeld als adviseurs, in cliëntenplatforms of als mentor/maatje.
- Een inventarisatie van wie je partners zijn om het integraal en toekomstgericht werken te realiseren.
- Er is besproken hoe je samen aan de slag gaat.

Stap 3: Zorg voor kennis: feiten, cijfers en casuïstiek

- Lokale of regionale analyse van het type jongeren, de problematiek en van de vragen en behoeften van kwetsbare jongeren op alle leefdomeinen.
- Middels casuïstiek inzicht in dilemma's en wat werkt.

Stap 4: Regel organisatorische randvoorwaarden

- Randvoorwaarden zijn geregeld, stuurgroep en een groep kwartiermakers ingericht.

Fase 2: Verbeelden

Stap 5: Formuleer een gezamenlijke ambitie

- Een ambitieuze en enthousiasmerende gezamenlijke ambitie waar je samen voor gaat.

Stap 6: Ambitie vertalen naar maatschappelijk resultaat en indicatoren

- Maatschappelijke resultaten en indicatoren geformuleerd zodat je weet wat je moet doen en kunt meten hoe je er voor staat.

Fase 3: Vormgeven

Stap 7: Stel een actieplan op

- Een actieplan waarin staat hoe je gezamenlijk de maatschappelijke resultaten gaat bereiken. Wat daarvoor georganiseerd moet worden en met afspraken over inzet en samenwerking. Een belangrijk onderdeel daarvan vormt het toekomstplan.

Fase 4: Verankeren

Stap 8: Monitor en stel verbeteracties op

- Afspraken zijn verankerd in de werkwijzen en samen neem je de verantwoordelijkheid en bevoegdheid om verbeteringen door te voeren.

² Bron: Methodebeschrijving Toekomstgerichte Begeleiding. Movisie

Tip: Kijk naar wat werkt

In dit stappenplan hebben we ons laten inspireren door de fasen van Waarderend Organiseren (verkennen, verbeelden, vormgeven en verankeren). *Appreciative Inquiry* ofwel Waarderend Organiseren is een mogelijke veranderaanpak voor dit vraagstuk. Het richt zich niet op knelpunten en belemmeringen, maar op wat kan en wat wenselijk is. Je kijkt naar wat werkt in veranderen, organiseren en vernieuwen en legt daarmee de focus op versterking van het positieve. Dat sluit ook aan bij het werken met jongeren en hun toekomstplan. *Practice what you preach.*

Fase 1: Verkennen

In deze fase bepaal je welke partners nodig zijn en benader je deze voor samenwerking. Samen inventariseer je welke kennis, informatie en goede voorbeelden er al zijn. Het gaat daarbij zowel om feiten en cijfers als om concrete beschrijvingen van jongeren in kwetsbare posities. Breng gezamenlijk in beeld om wie het gaat, wat er precies speelt, waar het al goed gaat en wat beter kan. En bedenk welke organisatorische randvoorwaarden nodig zijn om alle vervolgstappen gedegen uit te kunnen voeren.

Stap 1: Verken de situatie in jouw regio

Ga eerst globaal na welke vragen er liggen in jouw regio. Wat wil je aanpakken, in beweging brengen of oplossen? En voor wie doe je dat? De antwoorden op deze vragen bepalen je vervolgstappen en welke partners voor jou het meest belangrijk zijn. Met deze partners verken je vervolgens de situatie in de regio verder (zie stap 3).

Stap 2: Samenwerking met partners realiseren

Ga na welke partijen je erbij wilt betrekken: wie zijn belangrijk om het integraal en toekomstgericht werken te realiseren om jongeren in kwetsbare posities goed en doorlopend te ondersteunen? Denk allereerst aan jongeren zelf en aan de partijen die een rol hebben in het begeleiden naar school, werk en andere participatievormen. Het onderwijs, de gemeente en de RMC-regio's hebben allen een wettelijke opdracht met betrekking tot deze doelgroep en zijn daarmee onmisbare partners. Maak met elkaar duidelijk wat ieders opdracht is, aan welke doelen er wordt gewerkt en met welk resultaat. Hiermee krijg je inzicht in ieders belang en betrokkenheid. Ga met elkaar om tafel en bepaal samen hoe je aan de slag gaat. Zorg ervoor dat iedere organisatie een vast contactpersoon aanwijst. Deze persoon is er binnen de eigen organisatie verantwoordelijk voor dat de samenwerking met partners continu wordt gezocht.

Jongeren

Praat ook met de doelgroep en niet alleen over de doelgroep. Werk structureel vanuit het perspectief van de jongeren, laat ze meedoen en invloed hebben. Jongeren zijn op verschillende manieren in te zetten: bijvoorbeeld als voorlichter van de gemeente, als adviseur voor organisaties en professionals, als meedenkers met beleid en als maatje voor andere jongeren. Ze kunnen zelf het beste aangeven waar zij mee geholpen zijn en wat zij belangrijk vinden. Daag jezelf uit om dit tot een structurele manier van werken te maken, bijvoorbeeld door een actief cliëntenplatform, structurele deelname aan overleg(organen) van gemeenten en organisaties en het aanstellen van adviseurs.

Onderwijs

Arbeidstoeliding en participatie van jongeren begint bij het onderwijs. Het onderwijs begeleidt jongeren voor wie dat haalbaar is bij het behalen van een startkwalificatie en bereidt hen voor op een toekomst waarin zij zo optimaal mogelijk participeren in de samenleving. Het onderwijs is daarnaast verantwoordelijk voor de voorbereiding op werk.

Gemeente

In de ideale situatie behaalt de jongere een diploma en stroomt zelfstandig door naar een plek op de arbeidsmarkt. Maar er is ook een groep jongeren in kwetsbare posities die het onderwijs voortijdig verlaat, die na school niet gaat werken of geen uitkering ontvangt. Deze groep ontvangt ondersteuning van de gemeente of het UWV bij het vinden en behouden van werk. Daarnaast kunnen er op andere leefgebieden problemen spelen die van invloed zijn. In hoeverre kan de jongere een duurzame positie in de maatschappij verwerven en participeren? En hoe groot is de zelfredzaamheid van de jongere? Ook in de ondersteuning op deze leefgebieden liggen verantwoordelijkheden bij de gemeente.

RMC

Voortijdig schoolverlaten is een groot risico voor het vinden en behouden van werk: jongeren zonder startkwalificatie vinden veel moeilijker een baan dan jongeren die dit wel hebben behaald. De Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten (RMC-functie) pakt in regionaal verband het voortijdig schoolverlaten (vsv) van niet-leerplichtige jongeren aan.

Overige partners

Naast deze onmisbare partners (jongeren zelf, onderwijs, gemeente en RMC) zijn er andere partners die handig zijn om erbij te betrekken. Denk aan werkgevers, de woningbouwcoöperatie, jongerenwerk, schuldhulpverlening en de ggz. Ga ook na of er zelf- of vrijwilligersorganisaties zijn die een rol (kunnen) spelen. Mogelijk zijn er al projecten waarin groepen jongeren of ervaringsdeskundigen zich hebben georganiseerd.

Tip:

Soms kan een te groot gezelschap ook verlamdend werken. Het is daarom van belang om samen te bepalen wat het meest urgente vraagstuk is. En gezamenlijk te prioriteren waar je als eerste op in wilt zetten en welke partijen daarin een rol hebben. Ofwel: deel het complexe vraagstuk op in hapklare brokjes en bepaal dan wie wat, wanneer, gaat doen. Zo maak je het werken aan het vraagstuk behapbaar. Ook zaken als “bij welke partijen zit energie om hieraan te werken” kunnen een rol spelen bij de prioritering. Heeft een betrokken organisatie echt voldoende draagkracht om met een geïdentificeerd vraagstuk aan de slag te gaan? En zo nee wat is dan nodig? Deze werkwijze vergroot de kans van slagen van het traject wat je ingaat met elkaar.

Voorbeeld – Experienced Experts

[ExpEx platform](#) verbetert de jeugdhulp vanuit het perspectief van de jongeren zelf, door de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulpverlening vanzelfsprekend te maken. Getrainde jongeren die zelf ervaring hebben in de jeugdhulp worden ingezet als maatje van jongeren en/of adviseur van instellingen en overheden.

Voorbeeld – Utrecht kinderrechtenstad

Utrecht geeft [kinderrechten](#) aandacht en een stem aan kinderen en jongeren door te luisteren en hen bij het beleid te betrekken. Dit doen ze mede door een team van ervaringsdeskundigen in de jeugdzorg structureel te betrekken in het beleid: [U-2B Heard!](#)

Voorbeeld – Jongerenparticipatie in Haarlemmermeer

Jongeren worden gestimuleerd zelf initiatieven te nemen en mee te praten over onderwerpen die voor hen van belang zijn. Daarom is er speciale aandacht voor [jongerenparticipatie](#) en kunnen jongeren via een jongerenpanel en digipanel vertellen wat ze vinden van bepaalde projecten, beleid of plannen in Haarlemmermeer. Zo voert de gemeente een pilot uit ten aanzien van werken met een toekomstplan. Met vijf jongeren is een marktplaats gehouden, waar resultaten zijn opgehaald. De jongeren brachten voor hen belangrijke personen mee om gezamenlijk afspraken te maken.

Voorbeeld – JIM in Amsterdam

Bij Spirit in Amsterdam heeft iedere jongere een JIM. [JIM](#) staat voor Jouw Ingebrachte Mentor en kan de oom, zus, tante of buur zijn aan wie een jongere ondersteuning vraagt om uithuisplaatsing te voorkomen. De keuze van een jongere voor een JIM wordt ondersteund door ouder(s), waarna JIM optreedt als ambassadeur van de jongere. JIM is vertrouwenspersoon voor de jongere en zijn vertegenwoordiger richting ouder(s) en professionals. Hiermee vervagen de grenzen tussen professionals en niet-professionals, iedereen praat mee en is een mededeskundige.

Voorbeeld – 2GetThere coaching

[2GetThere Coaching](#) is een jong en dynamisch project, voor en door jongeren en jongerencoaches. Jongerencoaches coachen jongeren in de eigen leeftijdsgroep naar intrinsieke motivatie, werk, stage en/of school, of preventief om uitval te voorkomen. Het project kent een persoonlijke aanpak met diverse teams en werkt op basis van ervaringsdeskundigheid en eigen kracht. Het project is tevens een leerbedrijf en kweekvijver voor jonge professionals die binnen maximaal 2,5 jaar doorstromen naar regulier werk. Van de door 2GetThere begeleide groep jongeren (vaak met multiproblematiek) stroomt gemiddeld 72 procent intrinsiek gemotiveerd uit naar regulier onderwijs en/of werk of vervolgt de huidige opleiding of werk. 95 procent van alle (ervaringsdeskundige) jongerencoaches stroomt binnen maximaal 2,5 jaar uit naar een passende reguliere baan, vaak bij een van de samenwerkingspartners van 2GetThere.

Tip – Zorglandschap

In het rapport 'Ruimte geeft vaart' geeft het Zorglandschap specialistische jeugdhulp (pag. 10) een overzicht van betrokken partners bij de ondersteuning van en zorg aan jongeren en gezinnen.

Stap 3: Zorg voor kennis: feiten, cijfers en casuïstiek

Maak samen met je partners inzichtelijk welke typen jongeren in je gemeente of regio aanwezig zijn (voor definities: kijk onder ‘jongeren’ in de Toolkit 16-27) en welke problematiek er precies speelt. Onderzoek welke vragen en behoeften jongeren in kwetsbare posities hebben op alle leefdomeinen: onderwijs, werk, wonen, inkomen en zorg. En welke vormen (of combinaties) van kwetsbaarheid komen vooral voor? Nieuwe cijfers verzamelen kost tijd, vaak is er al informatie beschikbaar. Niet alleen op het niveau van de gemeente, maar ook op wijkniveau. Denk aan uitstroomcijfers uit VSO-PRO, cijfers van de GGD (monitor en EMOVO), informatie die een mbo heeft, een jeugdhulpprofessional, RMC-coördinator of politie. Jongerenwerkers hebben bovendien vaak goed zicht op wat (groepen) jongeren beweegt. Naast in kaart brengen van feiten en cijfers helpt analyse op basis van casuïstiek om dilemma’s op tafel te krijgen vanuit de leefwereld van jongeren en professionals. Bespreek met elkaar casussen die vastlopen maar juist ook die wel goed gaan: ook het analyseren van successen levert relevante informatie op. Kijk naar wat al werkt en of je dat ook kunt toepassen bij andere casussen. Je leert elkaar op die manier ook beter kennen en wisselt kennis uit.

Stap 4: Regel organisatorische randvoorwaarden

Een goede inrichting is essentieel voor implementatie: dit vergroot de kans van slagen. Het is belangrijk dat alle spelers die zich bezighouden met jongeren een plek hebben in dit traject, zowel in beleid als uitvoering. Zoek elkaar op en benut daarvoor in eerste instantie de bestaande structuren. Als er al overleggen staan met onderwijs, overheid en ondernemingen, kijk of jeugdhulp daarbij aan kan sluiten.

Is er nog geen bestaande structuur of werkt de aansluiting niet, richt dan een groep kwartiermakers in met afgevaardigden van alle belangrijke partijen (zowel ervaringsdeskundigen en uitvoerenden als beleidsmakers). Deze kwartiermakers jagen aan in de organisatie en monitoren de voortgang. Zorg daarnaast voor een (regionale) stuurgroep, waar jongeren en professionals terecht kunnen als

Tips

- De monitor [Aansluiting Onderwijs-Jeugdhulp](#) biedt actuele cijfers over de jeugd en het jeugdzorggebruik in relatie tot gegevens over het onderwijs in de eigen regio. Denk aan cijfers over de jeugdpopulatie in je eigen regio en hoe de jeugd er opgroeit. Hoeveel jeugd schoolgaand is, hoeveel jeugd gebruikmaakt van jeugdhulp en onderwijsondersteuning en hoeveel thuiszitters en voortijdig schoolverlaters je regio telt. Daarnaast biedt de monitor informatie over samenwerking en tevredenheid. Op basis van vragenlijsten die in je regio verspreid worden onder ouders, jongeren, beleidsmedewerkers en uitvoerende professionals in onderwijs en jeugdhulp verkrijg je informatie over de stand van zaken van samenwerking in de regio. Lees meer over de monitor.
- Maak met je eigen organisatie en/of partners eens een klantreis. Zo kun je de dienstverlening beter afstemmen op de behoeften van de jongeren en ouders. Met een klantreis breng je de ondersteuning van A tot Z in beeld. Hierdoor zie je bijvoorbeeld snel waar het spaak loopt in de doorlopende ondersteuning of welk leefgebied van integraal werken nog om extra aandacht vraagt. De gemeente Breda werkt op deze manier. In het project TOP Kwaliteit staan jongeren centraal, zij vormen het startpunt van ieder project. Door middel van interviews met jongeren worden de *customer journeys* van kwetsbare Bredase jongeren tussen de 16 en 27 jaar in beeld gebracht. Op basis van de behoeften van deze jongeren doet de gemeente met haar partners wat nodig is voor de juiste ondersteuning.
- Je doelgroep kennen en weten waar je het over hebt is geen eenmalige stap, maar vraagt voortdurende aandacht. Maak hierbij ook eens gebruik van persona’s. Deze kun je naast je eigen beleid en aanpak leggen om te achterhalen waar oplossingen en knelpunten zitten. Zo kun je snel en gedegen verbeteracties formuleren. Voorbeelden van persona’s vind je in de Toolkit 16-27.

zij tegen problemen in het systeem aanlopen en geen oplossing zien. Ofwel, als het toekomstgericht en integraal werken vastloopt en dit niet binnen de handelingsruimte van de professional oplosbaar is.

Laat ervaringsdeskundigen onderdeel zijn van deze stuurgroep, zodat zij kunnen adviseren vanuit hun ervaring. Laat deze groep regelmatig tussentijds de balans opmaken en beoordelen of de maatschappelijke resultaten behaald worden. Daar waar zich structureel knelpunten voordoen kan de groep verbeteracties voorstellen. De stuurgroep stuurt daarmee bij waar nodig. De kwartiermakers en stuurgroep vormen samen de verbinding tussen beleid en uitvoering en leef- en systeemwereld.

Voorbeeld – Menzis werkagenda

Menzis, de gemeenten Groningen en Oldambt en Groningse jeugdhulpaanbieders ontwikkelden samen [een aanpak](#) voor een soepele overgang van 18- naar 18+. Hierin brengen professionals met behulp van een checklist in kaart of er op een of meer leefgebieden het risico bestaat dat een jeugdige rond 18 jaar tussen de wal en het schip valt. Als de professional de risico's niet zelf kan beheersen, kan hij of zij contact opnemen met een aangewezen coördinator van de gemeente. Vervolgens zoeken ze samen naar een passende oplossing, indien nodig ook buiten de gebaande paden.

Tip:

Het is cruciaal dat alle partijen het belang inzien van integrale en toekomstgerichte ondersteuning en zich daarvoor willen inzetten. Zorg ervoor dat iedereen kennis heeft over de doelgroep. Laat ervaringsdeskundigen of jongeren hun verhaal en visie vertellen. Zij kunnen als geen ander aangeven wat nodig is en waarom.

Fase 2: Verbeelden

Nu je weet wat er speelt, waar het al goed gaat en wat echt beter moet, kun je een gezamenlijke ambitie formuleren.

Stap 5: Formuleer een gezamenlijke ambitie

Formuleer met je partners een gezamenlijke ambitie: hier gaan we voor. Op hoofdlijnen bevat deze ambitie in ieder geval het integraal en toekomstgericht werken om doorlopende ondersteuning te realiseren. Om te definiëren wat je samen wilt bereiken kun je je baseren op de analyse uit fase 1. Je ambitie mag enthousiasmerend en ambitieus zijn. Inventariseer hoe ver de partners al zijn in denken en handelen omtrent integraal en toekomstgericht werken, hoe groot het draagvlak hiervoor is en wat zij kunnen investeren in tijd en menskracht. Betrek alle relevante partners bij het formuleren van de ambitie (zie stap 4, Stappenplan gemeenten). Dit gezamenlijke en gedeelde uitgangspunt vormt een belangrijke basis om aan de slag te gaan.

Voorbeeld – BIG-5 Spirit

Medewerkers van Spirit, een organisatie voor jeugd- en opvoedhulp, hebben samen een BIG-5 opgesteld. Afgesproken is dat hun professionals een jongere pas laten gaan als aan al deze vijf voorwaarden is voldaan:

1. Er is in ieder geval één volwassene duurzaam beschikbaar voor de jongere om op terug te vallen.
2. De jongere heeft een passende woonplek.
3. De jongere heeft een opleiding, een baan of zinvolle dagbesteding die kansen biedt voor ontwikkeling.
4. De jongere heeft voldoende inkomen.
5. Er is, indien nodig, zorg voor de jongere beschikbaar tot 27 jaar.

Voorbeeld – een gezamenlijke ambitie in Friesland

In Friesland definieerden professionals samen de volgende ambitie: “elke Friese jongere (16 - 27) heeft stabiele huisvesting, financiën (inkomen versus schulden) en dagbesteding (onderwijs, werk of op andere wijze), waar nodig met (vervolg)hulp”. Deze ambitie is door de Vereniging Friese Gemeenten in het portefeuillehoudersoverleg Jeugd vastgesteld. Met een gezamenlijk doel kan van professionals gevraagd worden om daar samen aan te werken. Als het nodig is, kan voor elk domein uitgewerkt worden wat hieronder verstaan wordt.

Tip:

Houd er rekening mee dat dit proces soms een lange adem vraagt. Het lukt niet in een keer, maar vraagt continue aandacht en investering van alle betrokkenen. Zorg ervoor dat dit vooraf voor iedereen helder is.

Stap 6: Vertaal je ambitie naar maatschappelijk resultaat en indicatoren

Als je met elkaar de ambitie hebt vastgesteld, vertaal je die vervolgens naar concrete en meetbare maatschappelijke resultaten. Aan de hand van deze resultaten meet je hoe je ervoor staat. Bedenk met elkaar welk meetbaar resultaat je wilt zien. Het is belangrijk om dit helder te hebben. Je weet dan waar je het voor doet en kunt beoordelen of je op de goede weg bent.

Voorbeelden:

Ambitie:

We willen jongeren de regie geven over de ondersteuning die ze krijgen.

Maatschappelijk resultaat:

Over vier jaar willen we dat ... procent van de jongeren zijn of haar toekomstperspectieven kan benoemen en de acties die daarvoor nodig zijn op de verschillende leefgebieden.

Indicator: waaraan zien we dat het goed gaat?

Aantal jongeren dat een eigen toekomstplan heeft en beheert.

Ambitie:

We willen de inzet van ervaringsdeskundigheid vergroten en structureel maken.

Maatschappelijk resultaat:

Over vier jaar willen we dat ... procent van de jongeren een maatje heeft uit het eigen netwerk of een JIM.

Indicator: waaraan zien we dat het goed gaat?

Aantal jongeren dat een maatje heeft.

Ambitie:

We willen dat jongeren schuldenvrij zijn.

Maatschappelijk resultaat:

Over vier jaar willen we dat... procent van de jongeren met schulden succesvol ondersteund wordt door outreachende schuldhulpverleners.

Indicator: waaraan zien we dat het goed gaat?

Aantal jongeren dat de schuldhulpverlening verlaat zonder schulden.

Ambitie:

We willen dat jongeren na residentiële hulpverlening jeugdzorg een passende woonplek hebben.

Maatschappelijk resultaat:

Over vier jaar willen we dat... procent van de jongeren met indicatie jeugdhulp met verblijf doorstroomt naar een passende woonplek of zicht heeft op passend verblijf binnen een half jaar.

Indicator: waaraan zien we dat het goed gaat?

Het aantal jongeren dat na jeugdhulpverblijf naar een passende woonplek gaat, daar zicht op heeft binnen een termijn van een half jaar of een urgentieverklaring heeft verkregen.

Hoe je met elkaar realistische doelen stelt en grip krijgt op het behalen van die doelen, kun je lezen in het [kwaliteitsmodel](#) van het Nederlands Jeugdinstituut.

Voorbeeld – Regio Hart van Brabant

In de regio Hart van Brabant maken gemeenten, ervaringsdeskundige jongeren en ouders, cliënten-vertegenwoordigers, jeugdhulpaanbieders en andere professionals zich samen sterk voor de jeugd. Ze lanceren gezamenlijke initiatieven om ambities en resultaten te formuleren gericht op verbeterde en vernieuwde ondersteuning. Zoals een leeromgeving 18-/18+ om toegangsteams/sociale wijkteams en intakemedewerkers van de jeugdhulpaanbieders (meer) te ondersteunen. Of inspiratie- en kennisbijeenkomsten zoals de [Aan tafel-bijeenkomst '18 jaar worden en dan...'](#)

Fase 3: Vormgeven

Maak samen een concreet actieplan over hoe je de ambitie wilt bereiken. In dit actieplan beschrijf je wie wat gaat doen en wanneer. Ook kun je erin opnemen wat er nog meer nodig is. Scholing om betere kwaliteit te kunnen leveren bijvoorbeeld, of nadere samenwerkingsafspraken over een bepaald thema.

Stap 7: Stel een actieplan op

Bepaal met elkaar wat nodig is om de gewenste ambitie en resultaten te bereiken. Maak met elkaar een actieplan en bedenk daarna wat iedereen verder nog nodig heeft. De ambitie en resultaten vertaal je samen naar activiteiten van alle betrokkenen en afspraken die nodig zijn voor een goede samenwerking. Kijk of de huidige initiatieven bijdragen aan de realisatie van de maatschappelijke resultaten en waar nog gaten zitten.

Bespreek hoe je de maatschappelijke resultaten gaat bereiken. Wat moet je daarvoor organiseren? Welke afspraken over inzet en samenwerking zijn er nodig? Wat zijn de voorwaarden om de overgang van Jeugdwet naar de Wmo en Participatiewet voor jongeren soepel te laten verlopen?

Op deze manier kom je tot een actieplan waar je gezamenlijk uitvoering aan geeft.

Hebben uitvoerders extra ondersteuning nodig of training over toekomstgericht en integraal werken? Zorg dan voor een scholingsaanbod. De kwartiermakers en stuurgroep spelen een belangrijke rol in het aanjagen en monitoren van de voortgang. Plan met elkaar periodiek voortgangsbijeenkomsten en spreek af dat iedereen deze bijeenkomsten prioriteit geeft.

Voorbeeld – De omgekeerde toets Stimulanz

In het [casusboekje](#) ‘Doe de omgekeerde toets en help jongeren echt!’ introduceert Stimulanz een nieuwe manier van integraal werken: de omgekeerde toets. Het boekje laat tien casussen zien van jongeren tussen 16 en 27 jaar die door te strikte wet- en regelgeving en gebrekkige samenwerking van de regen in de drup komen. Maar het casusboekje laat ook zien hoe je samen met een jongere en zijn of haar omgeving tot een oplossing komt en hoe je jongeren écht verder helpt. Met de omgekeerde toets kies je namelijk uit een palet van wettelijke mogelijkheden, dwars door alle domeinen heen, en met maar een doel voor ogen: de jongere zo goed mogelijk helpen.

Voorbeeld – Participatiewiel Movisie

[Het Participatiewiel](#) van Movisie is een instrument voor integrale participatiebevordering. Dit wiel biedt inzicht in hoe je het beschikbare aanbod en de participatiedoelen van jongeren met elkaar verbindt. Vanuit het perspectief van de burger krijgen alle partijen die in het sociaal domein actief zijn een helder beeld van wat nodig is en waar samenwerking gewenst is. Het geeft daarmee overzicht over de leefwereld en helpt om grip te krijgen op de complexiteit van het systeem.

Toekomstplan

Het toekomstplan is een belangrijk instrument dat je regionaal in kunt zetten. Bestaande aanpakken bevatten vaak al elementen die raken aan een toekomstplan. Met een toekomstplan ga je nog een stap verder: je versterkt expliciet het integraal en toekomstgericht werken en de doorlopende ondersteuning van jongeren in kwetsbare posities. Met het toekomstplan geef je een jongere ruimte en laat je zijn of haar doelen leidend zijn. Iedereen is betrokken bij het tot stand komen van het plan en het kiezen van de juiste aanpak voor de jongere. Het is een gezamenlijk en goed doordacht plan dat organisatie-overstijgend is. De gekozen aanpak en ondersteuning versterkt de gezamenlijke uitvoering van acties en helpt tegenstrijdigheid in de hulpverlening te voorkomen. Op elk moment is er inzicht in de actuele stand van zaken, de vorderingen van de acties en het behalen van de doelen.

Het toekomstplan geeft uitvoerders richting aan hun handelen. Het helpt de jongere centraal te zetten, de focus bij de toekomst te leggen en de eigen kracht en het netwerk van de jongere te benutten. Alle levensgebieden worden in kaart gebracht zodat helder is waarop ondersteuning nodig is en waarop niet. Het maakt duidelijk wie wat doet, zowel vanuit het netwerk als vanuit de formele ondersteuning.

Wil je met een toekomstplan aan de slag in je regio, houd er dan rekening mee dat iedere partij met een eigen wettelijk kader te maken heeft. Vanuit de Participatiewet werkt men met een plan van aanpak, in het onderwijs met een ontwikkelperspectief (OPP), binnen de jeugdhulp met toekomstplannen en binnen de Wmo met ondersteuningsplannen. De verschillende wettelijke kaders bieden ook ruimte. Maak gebruik van die ruimte om zo met elkaar doorlopende ondersteuning te kunnen bieden. Weet dat ook gemeenten zoeken naar die ruimte in de wetgeving (zie stap 8 van het Stappenplan van de Handreiking gemeenten).

Het verdient de voorkeur dat alle uitvoerderspartners in het veld zo samenwerken dat de jongere niet bij meerdere professionals hetzelfde verhaal hoeft te doen en geen tegenstrijdige signalen krijgt. Op verschillende plekken in het land experimenteert men al met samenwerken aan integrale toekomstplannen.

Voorbeeld – Samen1plan voor jongeren: Jongeren aan Zet

In Oost-Groningen voert men een nieuwe aanpak in voor de begeleiding van jongeren naar werk vanuit het praktijkonderwijs en het speciaal voortgezet onderwijs. Kern van de aanpak '[Jongeren aan Zet](#)' is dat jongeren, hun ouders, scholen en gemeenten samen verantwoordelijk zijn voor de route naar de arbeidsmarkt. Met de jongere wordt vroegtijdig gesproken over zijn of haar toekomstplan. Ouders en school worden hierbij betrokken, net als stage-aanbieders en potentiële werkgevers. Belemmeringen door problemen op andere levensdomeinen neemt men zoveel mogelijk weg door anderen hierbij te betrekken, zoals hulpverleners of het eigen sociale netwerk. De toekomstplannen worden opgesteld in [Samen1Plan](#), deze methodiek vormt de basis onder de gezamenlijke realisatie van het plan.

Voorbeeld – Toekomstcoach MEE

MEE werkt met toekomstcoaches als ondersteuning voor jongeren met een beperking die vast dreigen te lopen in het onderwijs. Dat is relevant vanaf halverwege de onderwijsfase, totdat een stabiele situatie is bereikt op alle leefgebieden. De coach is in die periode vooral de verbindende schakel tussen alle betrokken partijen, biedt de jongere een vertrouwde basis om op terug te vallen en bewaakt voor iedereen de samenhang. Een toekomstcoach werkt vanuit zijn of haar ervaring samen met de jongere aan een toekomstplan: een doelgericht plan dat in kleine stapjes leidt tot haalbare doelen. Het resultaat is een geslaagde transitie van school naar werk, van werk naar werk, of van school of werk naar een vervolgopleiding.

Tip:

Loop de huidige aanpak van je eigen en andere organisaties eens na: waar voldoet het al aan de elementen van een toekomstplan? Wat kan nog beter of anders? Een checklist voor het werken met een toekomstplan en voorbeelden en formats van bestaande toekomstplannen zijn te vinden in hoofdstuk vier en vijf van dit document.

Voorbeeld – Get started in Breda

Get Started is een project in Breda voor jongeren tussen 16 en 27 jaar die niet in het bezit zijn van een startkwalificatie. Zij worden begeleid naar werk, stage of opleiding door een coach die voor iedere jongere een maatwerkoplossing organiseert. Iedere jongere start met een uitgebreide intake die bij voorkeur bij de jongere thuis plaatsvindt. Natuurlijk komen hierbij de problemen aan bod waar de jongere mee te kampen heeft, maar de coach kijkt dan ook nadrukkelijk naar zijn of haar kwaliteiten. Ook brengt de coach het sociale netwerk in beeld, omdat dit netwerk bij de vervolgaanpak een belangrijke rol speelt. Direct daarna kan de jongere aan de slag, bijvoorbeeld bij Werk aan de Wijk of stichting KICK. In die eerste periode krijgt men zicht op de motivatie, de vaardigheden en competenties. Parallel hieraan krijgt de jongere zo nodig ondersteuning bij huisvesting en de financiële huishouding. Uiteindelijk wordt gezocht naar een definitieve oplossing: school of werk.

Fase 4: Verankeren

De voortgang van de implementatie monitoren. In deze fase kijken we hoe de acties en de resultaten ingebed kunnen worden.

Stap 8: Monitor en stel verbeteracties op

Nu je met elkaar hebt vastgesteld wat je te doen staat, is het zaak om de gemaakte afspraken te verankeren in je manier van werken. Ga als stuurgroep op regelmatige basis met elkaar in gesprek over de voortgang en bepaal samen of je op koers ligt en welke verbeteracties nodig zijn.

Besprek de resultaten ook met de kwartiermakers. Zij kunnen immers goed in hun organisatie en in de praktijk zien hoe het staat met de voortgang. Samen heb je de verantwoordelijkheid en bevoegdheid om verbeteringen door te voeren, zodat verbeteracties niet in de lucht blijven hangen en er niets verandert.

Tip: Cijfers spreken niet voor zich, kijk ook naar kwaliteit.

Besprek de stand van zaken met betrekking tot het realiseren van de gezamenlijke ambitie, maar reken anderen er niet op af. Kijk daarbij niet alleen naar de cijfers: deze spreken nooit voor zich. Herhaal periodiek met elkaar de klantreis. Als we deze jongere nu opnieuw de route van A tot Z laten afleggen, waar zien we dan verbeteringen? Wat vraagt nog om aandacht? Wees hierbij ook kritisch op kwaliteit: iets moet niet alleen op papier getackeld zijn maar echt helpen in de praktijk. Vraag dus altijd goed door, met de collectieve ambitie in je achterhoofd. En durf ook kritisch te zijn op verbeteringen op papier die in de praktijk niet werken. Niet om op af te rekenen, maar om samen echt een stap vooruit te zetten.

4 Checklist voor het werken met een toekomstplan

Deze checklist helpt je om in de praktijk met een toekomstplan te werken.

Hoe werk je met een toekomstplan?

Met het toekomstplan kun je integraal en toekomstgericht werken aan doorlopende ondersteuning van jongeren. Integraal werken is noodzakelijk, bij jongeren spelen tenslotte meerdere veranderingen op verschillende levensgebieden. Samen optrekken met een focus op de toekomst is belangrijk. Het helpt jongeren zich voor te bereiden op hun toekomst en hun zelfredzaamheid te vergroten. Het helpt ook professionals in het tijdig en samen met de jongere regelen van ondersteuning die ook na het 18e jaar doorloopt en aan blijft sluiten bij het perspectief van de jongere.

Checklist

Werk je met een (toekomst)plan? Leg dan onderstaande checklist daar eens naast. Voldoet je plan hieraan? Is je plan helder?

✓ 1. In het plan staat de jongere centraal.

Het plan is van de jongere, hij of zij heeft het (eventueel met ondersteuning) opgesteld en heeft de regie over de uitvoering ervan. Het perspectief en de doelen van de jongere zijn leidend.

✓ 2. Het plan is toekomstgericht.

De focus ligt op de toekomst, zowel bij het formuleren van de doelen als de ondersteuning die geboden wordt.

✓ 3. Het plan is gericht op empowerment.

De eigen kracht van de jongere wordt benut en versterkt. Het uiteindelijke doel is een zo groot mogelijke zelfstandigheid van de jongere.

✓ 4. Alle leefgebieden zijn in kaart gebracht.

Jongeren zitten in een dynamische periode met veel veranderingen. Breng in beeld hoe de situatie is op alle verschillende domeinen, zoals: studie, wonen, werk, gezondheid, geld, vrije tijd en relaties. Maak duidelijk op welke gebieden ondersteuning nodig is en wat al geboden wordt (wat en door wie).

✓ 5. De sociale context is onderdeel van het plan.

Het netwerk is in kaart gebracht en er is overwogen wie bij het plan betrokken moeten zijn (en wie niet), in welke rol en welke ondersteuning zij kunnen bieden.

Een aantal tips op een rij:

1. Zorg dat er één plan komt en maak dit leidend.
2. Begin zo vroeg mogelijk: als de jongere 16 jaar is of eerder.
3. Sluit altijd aan bij de motivatie en leefwereld van een jongere.
4. Alle betrokkenen doen wat nodig is en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering.
5. Alle betrokkenen werken samen en in samenhang.
6. Leg de focus op werken, wonen, leren en zelfredzaamheid.
7. Laat de jongere en zijn toekomstplannen pas los als de jongere daaraan toe is. Stop dus niet bij 18 jaar!

< Ga terug naar het stappenplan

✓ **6. Het plan heeft een goede structuring: heldere doelen, planning en fasering.**

Het plan omvat een wenselijk vooruitzicht op de lange termijn (het perspectief) en smart geformuleerde doelen en acties die nodig zijn om dat perspectief te bereiken. In het plan staan deze als haalbare stappen benoemt.

✓ **7. De aanpak sluit aan bij het probleem en de hulpvraag: hulp op maat.**

Iedereen is betrokken bij de invulling van het plan en het kiezen van de juiste aanpak. Het is belangrijk dat daarbij wordt gekeken naar wat haalbaar en wenselijk is voor deze jongere in deze situatie. Maar ook dat er niet meer hulp wordt geboden of mensen bij worden betrokken dan nodig is.

✓ **8. Het is één integraal plan.**

Het is een gezamenlijk en goed doordacht plan dat organisatie-overstijgend en integraal is. Het is duidelijk wie wat doet. De gekozen aanpak en ondersteuning versterkt de gezamenlijk uitvoering van de acties en helpt tegenstrijdigheid in de hulpverlening te voorkomen.

✓ **9. Op elk moment is er inzicht in de actuele stand van zaken.**

In het plan staat de actuele stand van zaken, er is daardoor inzicht in de vorderingen van de acties en het behalen van de doelen.

✓ **10. Het plan is gebruiksvriendelijk.**

Het plan heeft een simpele opzet, is overzichtelijk, makkelijk in gebruik en bevat helder taalgebruik.

5 Voorbeelden van toekomstplannen

Als je in de regio gaat werken met een toekomstplan, dan is het handig om te weten wat er al is. In de praktijk is er behoefte aan een overzicht van werkbare tools en voorbeelden. Er zijn namelijk al veel goede voorbeelden en formats, je hoeft niet altijd iets nieuws te ontwerpen. Hieronder een aantal voorbeelden van formats van toekomstplannen en websites of apps die jongeren informeren over wat ze te wachten staat als ze achttien jaar worden.

Samen1plan

www.samen1plan.nl

Samen1Plan.nl is een online hulpverleningsplan voor zorgtrajecten waarbij meerdere professionals betrokkenen zijn. Op de beveiligde website delen cliënt of gezin, hulpverleners en eventueel personen uit het sociale netwerk doelen, acties, voortgang en agenda. Een gezamenlijk plan staat centraal, waarbij de rollen helder worden verdeeld. Samen1Plan.nl maakt het gemakkelijker om samen de lijn vast te houden, samen te werken en af te stemmen.

MijnPad

mijnpad.hr.nl

MijnPad ondersteunt jongeren bij het maken van keuzes ten aanzien van hun leven en toekomst. MijnPad helpt hen om overzicht te krijgen en om een stappen- en actieplan te maken. Hulpverleners bieden MijnPad aan jongeren aan. De hulpverlener geeft de jongere een leidende rol en ondersteunt hem of haar om zelf tot antwoorden te komen. Jongeren kunnen er ook voor kiezen om MijnPad zelfstandig in te vullen of met iemand uit hun netwerk. MijnPad is ontwikkeld door Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam in samenwerking met jongeren en professionals van Horizon Jeugdzorg & Onderwijs en Cardea.

Mijn Werkblad

www.divosa.nl/publicaties/mijn-werkblad

Met Mijn Werkblad kan een werkzoekende jongere voor zichzelf overzicht creëren bij het zoeken naar mogelijkheden. Dit doet hij of zij samen met de mensen om zich heen. Het werkblad zorgt voor aanknopingspunten bij het verkennen, bespreken en bedenken hoe je verder kunt komen. De klantmanager is daarbij gids, ondersteuner en klankbord. Het werkblad biedt kansen om met de jongere ook andere leefdomeinen te bespreken, zoals wonen, financiën, familie en vrienden.

18TakeControl

www.18takecontrol.nl

Op de website *18takecontrol* staat belangrijke informatie voor jongeren die 18 worden, in voor de jongeren begrijpelijke taal. Voor professionals heeft het Expertisecentrum William Schrikker een praktische methodiek met visuele tools ontwikkeld, die zij ook in kunnen zetten als jongeren een licht verstandelijke beperking hebben, al problemen hadden of gedwongen hulp kregen. Met de map van *18TakeControl* kan de jongere zelf, geholpen door professionals

of verzorgers, gericht toewerken naar een zelfstandig bestaan na de achttiende verjaardag. De map maakt onderdeel uit van [Krachtplan 18+](#), een methodiek die jeugdhulpverleners concrete handvatten biedt om jongeren tijdig en in samenwerking voor te bereiden op het leven vanaf hun 18e.

KR8!

www.movisie.nl/publicaties/kr8

Kr8! is een magazine voor jongeren van 16 tot 25 jaar met meervoudige problemen die begeleiding krijgen richting zelfstandig wonen. Het helpt jongeren hun eigen kracht te ontdekken. Wat zijn de dingen waar zij goed in zijn en energie van krijgen? Kr8! helpt hen na te denken over hun toekomst en behandelt de acht zaken die iedereen op orde moet hebben om zelfstandig te kunnen leven: gezondheid, veiligheid, geld en administratie, wonen, familie en gezin, werken en leren, vrienden en vrije tijd, maatschappij en cultuur. Kr8! past bij de begeleidingsmethode 8-fasenmodel en heeft een aparte toelichting voor begeleiders.

Training ‘Ben jij er klaar voor?!’

www.benjijerklaarvoor.nl

Jongeren die 18 jaar worden en binnenkort op zichzelf gaan wonen, hebben heel wat zaken te regelen. De jongerenraad van Cardea weet uit ervaring dat dat veel stress op kan leveren. Daarom hebben zij de training ‘Ben jij er klaar voor?!’ ontwikkeld en deze in samenwerking met Kinderperspectief vormgegeven. Doel van de training is om stil te staan bij wat er praktisch bij komt kijken als je binnenkort op jezelf gaat wonen. Het is een aanvulling op het reguliere zorgaanbod en bedoeld om jongeren en hun begeleiders te informeren, activeren en aan het denken te zetten over hun plek in het proces naar zelfstandigheid. De training is interactief, confronterend en enthousiasmerend.

Quli

www.quli.nl

Met Quli kunnen cliënten hun zorgbehoeften delen en managen, en kunnen zorgverleners deze eenvoudig volgen en hulp bieden. Hierdoor worden patiënten en cliënten zelfstandiger, komen professionals in actie als het nodig is en krijgen mensen die extra aandacht verdienen dit ook. Quli is ook als app beschikbaar.

Zelfredzaamheid-Matrix (Jeugd)

www.zelfredzaamheidmatrix.nl/

De Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM) brengt de vraag en de mate van zelfredzaamheid van de cliënt in kaart. Het instrument is bruikbaar bij de intake, de voortgang en bij de afsluiting van het ondersteuningstraject. Door op meerdere momenten te toetsen, ontstaat inzicht in de vooruitgang die is geboekt. Op dit moment wordt de ZRM speciaal voor jongeren ontwikkeld. Zodra deze gereed is, wordt dat op de website bekend gemaakt.

Kwikstart

www.kwikstart.nl

Kwikstart is niet direct een toekomstplan, maar biedt wel een handig overzicht van alles wat je te doen staat als je 18 jaar wordt, op alle leefdoeinen. Kwikstart is ook als app beschikbaar.

Plan18

www.plan18.nl

Op Plan18 vind je een verzameling van dingen die je als jongere allemaal geregeld moet hebben of misschien nog moet regelen. Je vindt er ook een checklist om bij te houden wat al geregeld is en wat je nog moet doen. Ook professionals, gemeenten en scholen vinden er informatie over de mogelijkheden van Plan18.

18enzo

www.hoezo18.nl

18enzo is een project van Hoezo Anders, een stichting door en voor jongeren met een vooral chronische aandoening (bijvoorbeeld psychisch, een fysieke beperking of chronische ziekte). Samen met jongeren is gewerkt aan een behoeftenanalyse en een informatieaanbod over zorg, wonen, opleiding, werk, geldzaken en je rechten en plichten. Wat is handig en wat is verplicht om te regelen rond je 18e verjaardag? Alle informatie plus een aantal interviews zijn te vinden op de mobiele website.

Op weg naar zelfstandigheid

16-27

